

Munkbackens historia

Munkbacken är namnet på en stenig backe belägen i Jumkil längs den gamla sträckningen av väg 272, historiskt sett tillhörande Dalkarlsbo ägor med gräns mot Stenviken men sedan 1950-talet till största delen en egen fastighet med namnet Kumlet. Namnet Munkbacken har inte bara använts som ett namn på själva backen utan även gett namn åt den bostad som låg där och var fast bebodd ända till år 1880.

Ekonomiska kartan från 1952.

Fram till 1850 kallas bostaden Munkarbo i husförhörlängden, från 1851 står det 2 namn, "Munkarbo eller Munkbacken" och från mitten av 1850-talet är namnet bara Munkbacken. De äldsta dokumenten jag hittat där platsen finns dokumenterad är en karta över Dalkarlsbo ägor från 1792 där "Munckbacking" finns med och en husförhörlängd där drängen Per Olsson är bosatt från år 1810 i "Munkarbo under Dalkarlsbo ägor".

Del av karta upprättad i samband med rågångsförrättning 1792, den streckade linjen är gränsen till Stenvikens ägor.

Man kan inte vara säker på hur Munkbacken eller Munkarbo fått sitt namn, men den i mitt tycke troligaste förklaringen är att det är en omskrivning av Mungabacken och Mungabo. Munga by var en av Nordupplands största byar i mitten av 1500-talet och belägen ca 4 mil norr om Munkbacken. Jumkil var på 1500-talet väldigt gles befolkad, det var otillgängligt med mycket skog och avsaknad av vägar, den bebyggelse som fanns bestod mest av fäbodrar. Det var vanligt att dessa bara periodvis bebodda platserna fick tillnamnet "bo", t.ex. Skräddarbo, Björnarbo och Staffansbo. Även Dalkarlsbo var av denna natur, namnet kan mycket väl från början varit "Dagkarlsbo", en dagkarl var en arbetare som utförde dagsverk på gårdar, kvarnar eller smedjor och Dalkarlsbo kunde varit en tillfällig bostad för dagkarlarna i samband med tillfälliga arbetstoppar. Att namnet skulle komma från att en dalmas bebott platsen finner jag inte lika troligt, då bör platsen i så fall fått namn efter dalmasens namn och inte efter hans ursprung som inte kan ha varit så exotiskt och annorlunda ens för 500 år sedan.

Del av häradsekonomska kartan från 1859-1863, Bs är en förkortning för boställe. Enligt kartan bör bostället i Munkbacken ha legat i skogskanten alldeles vid vägen, där Kumlets gräsmatta idag breder ut sig.

Att Munkarbo är en förvanskning av Mungabo styrks av det faktum att det mellan Munga by och Munkbacken finns en ort med namn Månkarbo. Ett äldre namn på Månkarbo är just Munkarbo, ett ännu äldre namn från 1496 är Mwnkarabode vilket enligt okänd källa (Wikipedia) översätts till "Mungakarlnarnas bodar", d.v.s. fäbodrar åt de som bor i Munga by. Att namnet Munkbacken skulle komma av att det varit en munk bosatt i backen är enligt min mening inte troligt, backen har under 1800-talet tvärtom till stora delar bebotts av ett ganska så ogudaktigt klientel.

Munkbackens invånare

Det har åtminstone de senaste århundradena inte funnits något större hus i backen, aldrig något så stort som det hus på 5 rum och kök som står där nu sedan 1950-talet. Det har troligen funnits någon form av bebyggelse i backen i flera århundraden men den har knappast varit avsedd för permanent bruk. Munkbacken har ju åtminstone sedan slutet av 1700-talet tillhört Dalkarlsbo vilket inneburit att

de bosatta i Munkbacken inte har ägt sitt hem och heller inte haft någon tillhörande jord, det har i sin tur inneburit stor in- och utflyttning beroende på försörjningssvårigheterna. Ser man till de som bebott Munkbacken under 1800-talet kan man lätt dra slutsatsen att förhållandena på platsen var svåra, Munkbacken var en plats för många fattiga och på gränsen till utslagna människor.

- 1698-1810 Kyrkböcker från Jumkils socken finns bevarade från år 1698, men fram till 1810 finns inte vare sig Munkbacken eller Munkarbo med. Sannolikt beboddes inte platsen permanent under den tiden, ingen var skriven där.
- 1810 Drängen Per Olsson f. 1769 i Nysätra kommer till Munkarbo 1810 från Grytnäs men utan flyttattest. Det finns inga anteckningar om vare sig husförhör eller utflyttning. Han återkommer i husförhörlängderna först 1831, troligen är han kringflackande dagkarl eller liknande.
- 1823-1824 Den 44-årige änkan Maja Jansdotter och sonen Lars bor i Munkarbo. Hon åtnjuter fattigdel, dvs. får en form av bidrag för att kunna försörja sig och sin son.
- 1825-1826 Den 29-årige statdrängen Olof Jaensson/Lindholm från Bälinge med hustru Greta Ersdotter 28 år från Almunge med sina barn Jan Erik 6 år, Greta Stina 5 år, Anna Maja 3 år och Samuel Gustaf 1 år flyttar in i Munkarbo, familjen har tidigare bott i Funbo. De stannar i 1 år innan de flyttar till Stenviken 1826.
- 1826-1831 Munkarbo står obebott, det finns åtminstone ingen skriven på platsen.
- 1831-1833 Drängen Per Olsson, nu 62 år gammal återfinns på nytt i Munkarbo. Han har fortfarande inte varit närvarande på något husförhör och är fortfarande utan flyttattest trots att han inte haft någon annan fast bostad sedan 1810 vilket prästen noga antecknar. Snart kommer även Anders Blomberg, 31 år som benämns som inhyse till Per inflyttande från det närbelägna Skräddarbo. Anders Blomberg, som är infödd Jumkilsbo, benämns av prästen som en "usling" och prästen skriver vidare om Anders att han "har varken tagit nattvarden eller bevistat förhören". Munkarbo var säkert ingen plats prästen besökte för att ta en kopp kaffe när han hade vägarna förbi vid den här tiden. Anders flyttar vidare till Kullviken 1832 och drängen Per Olsson dör 1833 "någondera dagarna första veckan i december" 63 år gammal, han bodde vid tidpunkten för sin död ensam och hittades först efter någon vecka.
- 1835-1836 Munkarbo står tomt till 1835 då den 30-årige mjölnaren Carl Eric Boudrie flyttar in med sin 32-årige hustru Gretha Ersdotter (båda födda i Harbo) och sina 2 barn Caisa 7 år och sonen Jan Eric 5 år. De är betydligt gudfruktigare än de tidigare hyresgästerna, Carl Eric får betyget "läser väl" och hans hustru Gretha betyget "läser försvarligt" vid husförhörets katekesläsning. Boudrie var en släkt med fler mjölnare som tidigare arbetat vid Stenvikens kvarn. Familjen flyttar från Munkarbo 1836.
- 1837-1838 Anders Israel Lundgren, 35 år född i Göteborg flyttar in från Järlåsa tillsammans med sin hustru Anna Lisa Klang och Anders Israels barn i tidigare äktenskap Jan Eric 14 år och Carl August Albin 1 år. De stannar i 1 år innan de flyttar från Munkarbo.

- 1838-1845 Den 42-åriga dagakarlen Olof Jansson Lindholm från Bälinge tillsammans med sin 41-åriga hustru Gretha Ersdotter från Almunge och barnen Samuel Gustaf 14 år, Charlotta 11 år, Carl 9 år, Pehr Olof 4 år, Anders 2 år flyttar in i Munkarbo. Så småningom föds även tvillingarna Lovisa och Carolina år 1840. Det var säkert både trångt och fattigt i stugan och 2 av de äldre syskonen, Samuel Gustaf och Charlotta får 1840 flytta som fosterbarn till Bälinge respektive Skuggan i Jumkil. Det är även osäkert om Pehr Olof, Anders, Lovisa och Carolina verkligen är bosatta på Munkarbo, det finns en anteckning om att dessa barn "njuta uppfostringshjälp af kongl Seraphimer gillet", en organisation som gav fattigvårdsunderhåll och även i vissa fall periodvis tog hand om barn i behov av hjälp.
- 1845-1848 Sonen Carl dör av "hetsig feber" bara 16 år gammal. Fadern Olof Lindholm benämns som frikyrklig, något som till denna tid varit förbjudet enligt lag. Sonen Pehr Olof flyttar till Järlåsa 1847, bara 13 år gammal. Från 1848 räknas sonen Anders, 12 år och tvillingarna Lovisa och Carolina, 8 år som fattighjon och får därmed sin "fattigdel". 1844 till 1845 inhyses änkan Catharina Näsborn från Stenviken, änka efter gästgivaren Almgren. Det fanns under den här tiden ett ganska stort gästgiveri i Dalkarlsbo som fungerade som en naturlig mötesplats och knutpunkt, här hölls auktioner och kungörelser av olika slag kunde läsas upp av kungens sändebud. Änkan Näsborn har dock inte klarat sig så bra efter makens död, hon har enligt husförhör smittkoppor och är utfattig.
- 1851 Namnet Munkbacken används för första gången som namn på bostaden, i husförhörslängden står "Dalkarlsbo egor, Munkarbo eller Munkbacken". Samma år står det antecknat "smittkoppor, utfattig" även bakom Olof Lindholms namn, hans hustru Margaretha benämns bara "utfattig".
- 1856-1858 De båda sönerna Pehr Olof, 22 år och Anders, 20 år benämns 1856 som sjukliga, men Anders får betyget "Väl" i katekesläsning. Det gör att han trots sin krassliga hälsa får arbete som "ambulatorisk skollärare i Bo-roten och Björnarbo rote". Det innebar ett kringflackande arbete där han undervisade barnen på plats, den obligatoriska skolan på den här tiden var bara 2 år så det var säkert väldigt grundläggande läsundervisning som prioriterades. Pehr Olof flyttar 1857 till Källsveden, tvillingarna Lovisa och Carolina flyttar hemifrån 1857 och 1858, 17 och 18 år gamla. Kvar finns nu bara Olof Lindholm, 62 år Margaretha Ersdotter, 61 år och folkskolläraren Anders, nu 22 år.
- 1862-1888 1866 flyttar Anders till Järlåsa. Han arbetar fortfarande som lärare men från 1862 endast i Bo rote. Att han nu bara undervisade i en rote beror troligen på att man med tiden insåg utbildningens betydelse och därför utökade varje elevs utbildningstid i kombination med en ständigt växande befolkning. Den 12/11 1880 dör Olof Lindholm som fattighjon 84 år gammal. Olof och Margaretha har sedan 1872 ständigt fått pengar från en fond för att täcka deras uppehälle, men nu tvingas Margaretha flytta till fattigstugan i Kjettslinge rote. Den 24/1 1888 dör även Margaretha Ersdotter, den siste som var bosatt på Munkbacken, 90 år gammal av "tabes senilis". Hon begravs i Gamla Uppsala enl. attest från pastorsämbetet den 3 februari 1888.

Munkbacken 2010, lantmäteriets flygfoto. Bostället i Munkbacken bör ha legat i nederkant på bilden i skogskanten till Kumlets trädgård, längre upp i backen finns spår efter trädgårdsväxtlighet (äppelträd och bärbuskar).

Källförteckning kyrkböcker:

SE/ULA/10498 Jumkil AI:6 (1820-1827) Bild 38 / sid 29
SE/ULA/10498 Jumkil AI:7 (1827-1836) Bild 51 / sid 44
SE/ULA/10498 Jumkil AI:7 (1827-1836) Bild 186 / sid 72
SE/ULA/10498 Jumkil AI:8 (1837-1845) Bild 97 / sid 90
SE/ULA/10498 Jumkil AI:8 (1837-1845) Bild 207 / sid 77
SE/ULA/10498 Jumkil AI:9 (1846-1850) Bild 84 / sid 76
SE/ULA/10498 Jumkil AI:10 (1851-1861) Bild 111 / sid 106
SE/ULA/10498 Jumkil AI:10 (1851-1861) Bild 259 / sid 97
SE/ULA/10498 Jumkil AI:11 (1861-1865) Bild 134 / sid 124
SE/ULA/10498 Jumkil AI:12 (1866-1871) Bild 118 / sid 107
SE/ULA/10498 Jumkil AI:13 (1871-1875) Bild 120 / sid 110
SE/ULA/10498 Jumkil AI:14 (1876-1885) Bild 129 / sid 118
SE/ULA/10498 Jumkil F:3 (1861-1894) Bild 33